

ANDREAS BERGH:

Från DDR-Sverige till den kapitalistiska välfärdsstaten 2030

BERTIL OHLININSTITUTET är en liberal tankesmedja grundad 1993.
Institutets uppgift är att genom forskning och kvalificerad debatt i
svensk liberal tradition bana väg för nya tankar och nya frågor.

ROS GRAFISK FORM

OMSLAG: ATELJÉ LANDGRAFF

PRIO DIGITALTRYCKERI, ÖSTERSUND 2012

ANDREAS BERGH
DOCENT I NATIONALEKONOMI
EKONOMIHÖGSKOLAN VID LUNDS UNIVERSITET
SAMT INSTITUTET FÖR NÄRINGSLIVSFORSKNING

Från DDR-Sverige till den kapitalistiska välfärdsstaten 2030

Wibbleföreläsning den 30 maj 2012

ISBN 978-91-979041-5-5

1. Inledning

Det är naturligtvis en stor ära för mig att hålla denna föreläsning. För aningen mer än 20 år sedan serverade jag Anne Wibble på en middag under valrörelsen 1991. Jag anade att det var en blivande finansminister jag serverade. Detta var en av de sällsynta valrörelser i Sverige då det låg i luften att det skulle bli en borgerlig valseger.

Något som däremot inte var givet i september 1991 var hur det skulle gå för Sverige, för Sveriges ekonomi och – i synnerhet – för den svenska välfärdsstaten. Det var tydligt att Sverige stod inför stora problem, men det var långt ifrån uppenbart för alla hur stora de var. Sverige hade bara något år tidigare lyckats pressa den öppna arbetslösheten under två procent och underskottet i de offentliga finanserna var då borta. Nu pekade båda dessa kurvor plötsligt åt fel håll.

Anne Wibble visste sannolikt någorlunda väl vad som skulle komma. Hon räknade antalet varsel och konstaterade att Sverige stod inför en arbetslöshetsbomb. Min gissning är dock att inte ens Anne Wibble anade hur illa det skulle bli. För illa blev det.

I oktober 1993 publicerade *The Economist* en artikel om Sverige. Rubriken var »worse and worse«, värre och värre. Artikeln återgav uppseendeväckande makroekonomisk statistik som den såg ut i Sverige vid detta tillfälle: Ett budgetunderskott på 13 procent av BNP och en valuta som fallit 30 procent mot D-marken på mindre än ett år. Arbetslösheten som 1989 hade varit ofattbart låga 1,6 procent började öka sommaren 1990, dubblerades på ett år, och tredubblades därefter så att den öppna

arbetslösheten 1993 låg över 9 procent. Ovanpå detta låg ett kraftigt batteri av arbetsmarknadsåtgärder, så att den totala arbetslösheten var gott och väl 15 procent.¹

De offentliga utgifterna under krisens år 1993 hamnade runt 70 procent av BNP. Siffran är unik för en marknadsekonomi i fredstid, unik på ett alarmerande sätt. Jag inser att det finns många för vilka dessa siffror inte säger särskilt mycket. Ett annat sätt att beskriva situationen i Sverige är att den var skrämmande lik den som Grekland befunnit sig i ett bra tag nu. Det fanns exempelvis en betydande oro för att utgiftsposten räntor på statsskulden skulle tränga undan angelägna välfärdsutgifter.

Åsikterna om krisen varierade beroende på vem man frågade. Många, i synnerhet till vänster på den politiska skalan, var naturligtvis genuint oroliga över utvecklingen. Men ska man vara helt ärlig, fanns det också en och annan på högerkanten som menade att 90-talskrisen bevisade vad de alltid sagt om Sverige: att ett land med så höga skatter och så stor statlig inblandning i ekonomin inte kan vara konkurrenskraftigt och uppvisa varaktigt högt välstånd. Likt Sovjetunionen skulle systemet förr eller senare kollapsa.

En av de böcker som det vid den här tiden hänvisades till flitigt i borgerliga kretsar var »Vinter i välfärdslandet« av Elisabeth Langby.² Den kom i första utgåva redan 1984, och drev den mycket suggestiva tesen att svenska politiker var oförmögna att genomföra de förändringar som var nödvändiga för att undvika en kollaps. Sverige riskerade därför att gå samma öde till mötes som exempelvis Uruguay, ett land som många pekar ut som en välfärdsstat på 1930-talet där ekonomiska problem ledde till politiska problem och kraftig nedgång.

---

1. Bergh (2009), Lindbeck (1998).

2. Langby (1984).

Vinter i välfärdslandet är både informativ och läsvärd, bland annat eftersom statsvetaren Langby var föredömligt konkret om vari Sveriges problem bestod:³

- Ingen skulle våga berätta för väljarna att det gamla pensionssystemet ATP behövde reformeras.
- Lärarkåren skulle aldrig acceptera skolpeng och konkurrens.
- Upphandling av offentlig verksamhet från privata utförare var möjligen bra i teorin men skulle inte få någon praktisk betydelse.
- Den offentliga sektorn skulle aldrig kunna rationaliseras så att budgetunderskottet får rimliga proportioner.

I artikeln i *The Economist* från 1993 citeras Langbys bok, som för övrigt gavs ut i nyutgåva under 90-talskrisen. Budskapet går inte att ta miste på:

Since more than two-thirds of Sweden's voters get their income from the government (through either state jobs or various forms of welfare payment), the electoral arithmetic of removing the deficit is frightening, Ms Langby writes. (p. 58–9)

Langby var i mycket gott sällskap. Välfärdsstatens framtid har länge varit ett återkommande tema i samhällsvetenskaplig forskning och debatt, i synnerhet i tider av ekonomisk kris. Välfärdsstaten (vissa föredrog termen högskattestaten) och dess dystra framtid var temat både i internationella bästsäljare, ofta med målande titlar som »The global trap: Globalization and the assault on prosperity and democracy«⁴ samt forskningsartiklar som »Small states in big trouble« i *World Politics* om hur global konkurrens och ekonomiska problem får välfärdsstaterna på fall i Australien, Nya Zeeland, Danmark – och Sverige.⁵ Sverige var ofta i skottgluggen, just som exempel på en välfärdsstat som gått överstyr. 1991 gav den amerikanska tankesmedjan CATO ut en rapport om

---

3. Langby, sid 72–81.

4. Martin och Schumann (1997).

5. Schwartz (1994).

Sverige. Titeln var »Sweden: From Capitalist Success to Welfare-State Sclerosis«. ⁶ På hemmaplan i Sverige ägnade en ung moderat en hel bok åt att skåpa ut idén om generell välfärdspolitik. Hans namn: Anders E. Borg. ⁷

Det är naturligtvis frestande att i efterhand konstatera att flera forskare, prognosmakare och debattörer tycks ha haft fel. Inte minst är Langbys konkreta exemplifiering av vad som skulle vara politiskt omöjligt i Sverige är numera en korrekt men långt ifrån komplett lista över genomförda reformer. Man ska dock akta sig för att göra sig lustig över historien. Den som siar om domedagen har sannolikt inte som främsta mål att bli sannspådd. En fullt rimlig tolkning av domedagsprofetiorna om välfärdsstaten är att de var tänkta som varningsklockor: Om ett antal problem inte hanteras riskerar det gå illa. Tolkad på detta sätt var Langby synnerligen inflytelserik. Det tycks som om politikerna lyssnade på varningsklockorna.

I grova drag kan vi nu konstatera att kollapsen uteblev och att välfärdsstaten överlevde. Min tolkning är att svenska politiker visade sig vara oväntat bra på att anpassa välfärdsstaten till den föränderliga omvärld och de utmaningar som många trodde skulle bli dess död. Jag ska försöka beskriva hur det gick till och dessutom dra ut trenden ytterligare ett årtionde eller två, och säga något om framtiden. Men först vill jag ägna några ord åt två olika invändningar mot den grova verklighetsbeskrivning som utgör fundamentet för detta upplägg.

---

6. Stein (1991).

7. Borg (1992).

2. Är den svenska modellen död?

Den första invändningen är att välfärdsstaten inte alls överlevt i anpassad form, utan att den i praktiken nedmonterats så att det omdebatterade systemskiftet har ägt rum. Enligt detta synsätt har en rad små förändringar – besparingar, privatiseringar och organisationsförändringar – gjort att Sverige under över 20 års tid har transformerats från att vara en generell välfärdsstat till något annat. Kollapsen ägde rum trots allt, den var bara så utdragen att det inte märktes.

Frågan kan också formuleras så här: Är den svenska modellen död eller inte? Svaret beror naturligtvis på exakt vad som avses med den svenska modellen. Vissa menar att det mest persistenta med den svenska eller den skandinaviska modellen är dess rykte, och det ligger en hel del i detta.⁸ Klart är emellertid att om man med den svenska modellen avser Sverige exakt som det såg ut 1980, får vi nog tillstå att denna samhällsmodell inte har framtiden för sig. Den är dödförklarad sedan länge.

Men om man med den svenska modellen menar en generell eller universell välfärdsstat, där staten tar huvudansvaret för såväl omfördelning över livet som de flesta kortsiktiga behov av trygghetsförsäkringar, och i princip gör detta för hela folket, och finansierar det med skatter som vid internationella jämförelser ter sig väldigt höga, då är modellen synnerligen livskraftig. Då har välfärdsstaten överlevt.⁹

Till saken hör att även de flesta statsvetare och sociologer, som studerade utvecklingen i Sverige under det turbulenta 90-talet, till slut landade i slutsatsen att den svenska modellens särart i stort sett bestod trots budgetsanering och besparingar.¹⁰ För 20 år sedan fördes diskussioner om att ersätta de inkomstrelaterade socialförsäkringarna med grundtrygghet, dvs. ett belopp lika för alla. Det vore en långtgående

---

8. Cox (2004).

9. Bergh (2010).

10. Lindbom (2001), Timonen (2001), Bergh (2004).

förändring av välfärdsstatens principer. De som förespråkade grundtrygghet förlorade dock debatten. Den förda politiken byggde trots besparingar och kristid i högsta grad på inkomstbortfallsprincipen. En av inkomstbortfallsprincipens främsta försvarare var för övrigt socialministern i den borgerliga regeringen som satt 1991 till 1994, tillika en av Anne Wibbles närmsta medarbetare i folkpartiet – Bengt Westerberg.

3. Var hoten mot välfärdsstaten överdrivna?

En annan invändning mot min tes är att reformerna inte alls var påkallade av ändrade omständigheter. Globaliseringen och andra omvärldsförändringar har snarare använts som förevändning för att genomföra en ideologiskt grundad politik som egentligen inte alls var nödvändig. Enligt detta synsätt var många av reformerna onödiga och de påstådda hoten mot välfärdsstaten var ogrundade eller kraftigt överdrivna. Påstående som dessa är omöjliga att bevisa eller motbevisa, men en hel del talar faktiskt för att några av de hot mot välfärdsstaten som ofta förekom i diskussionen, faktiskt var överdrivna.

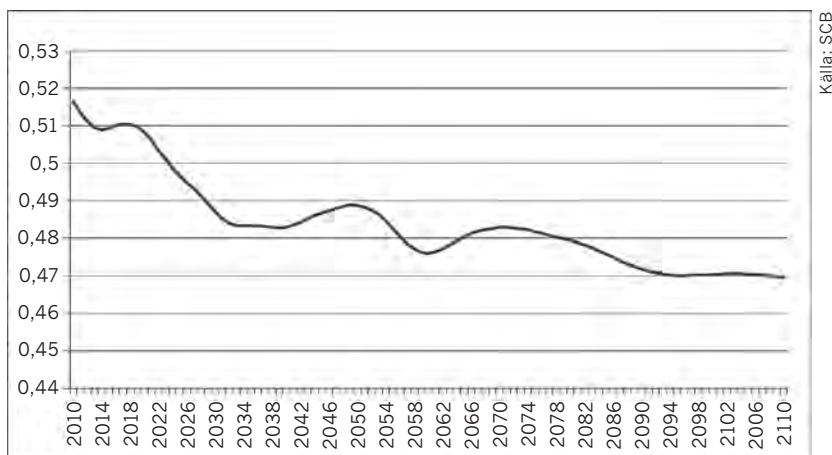
Analyser av välfärdsstatens utmaningar, hoten mot välfärdsstaten och välfärdsstatens framtid, är numera en stapelvara inom flera samhällsvetenskaper. Två faktorer som så gott som alltid finns med när välfärdsstatens problem och överlevnad analyseras är demografi och globalisering.¹¹ Den demografiska utmaningen beskrivs i regel genom att påpeka att människor föder färre barn och samtidigt lever längre. Välfärdsstaten har med andra ord kunnat växa under en demografiskt gynnsam period när arbetskraften ständigt fyllts på med större årskullar, som betalt skatt till en relativt sett mindre andel äldre. När barnafödandet minskar kommer det under en period att vara så att en relativt liten skara arbetande ska försörja en betydligt större skara äldre.

---

11. Se exempelvis Andersen (2008).

Denna demografiska utmaning är högst reell, inte påhittad och en direkt följd av den globala megatrend som innebär att när länder blir rikare så unnar sig folk att skaffa färre barn. Trenden kan ganska lätt beskrivas som synnerligen problematisk för välfärdsstaten, exempelvis genom att räkna ut andelen av befolkningen som är i åldern 20–64 år. Den har minskat och lär fortsätta att minska, vilket framgår av figur 1.

Figur 1. Andel av befolkningen i åldern 25–64 år.

Det finns dock åtminstone två skäl till varför demografin inte är ett fullt så allvarligt hot mot välfärdsstaten som stundom hävdats.

För det första: Att vara 64 var förr att vara gammal. Det är det inte längre. I framtiden kommer det ännu mindre att vara en ålder att tala om. Den demografiska utvecklingen ser problematisk ut för att vi glömmer bort den ökade livslängden när vi bara ser på andelen som är 20–64 år. Kikar vi på sysselsättningen i gruppen 65–74 år, är den låg men växande. Om vi gör det djärva antagandet att den kommer att fortsätta att växa i ungefär samma takt, förändras framskrivningen av försörjningsbördan. 2020- och 2030-talet ser fortfarande jobbiga ut, men ter sig nu mer som en jobbig övergångsperiod: det är nu 40-talisterna är 80–90 år gamla, det vill säga med ganska stor sannolikhet fort-

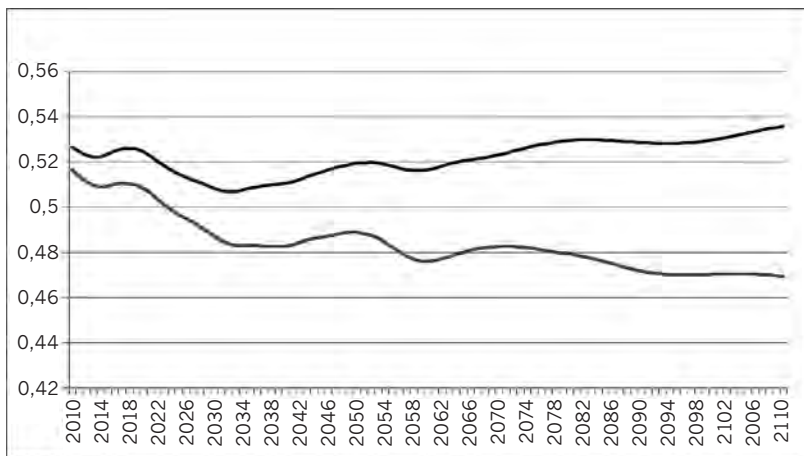
farande i livet men allt mer resurskrävande. 40-talisterna kommer dock inte att finnas med oss för alltid, och det är troligt att den demografiska profilen därefter blir aningen mer gynnsam igen.

För det andra: Den demografiska utmaningen drabbar inte bara länder som valt att ha stora, generella välfärdsstater. Även de länder som valt att lita mer på marknaden eller familjen för att hantera behovet av försäkringar och omsorg hamnar någon gång i ett läge då små årskullar ska ta hand om större, äldre årskullar. I själva verket har Sverige faktiskt jämförelsevis mindre problem än många andra länder, kanske just för att välfärdsstaten här gjort det lättare att kombinera barn och marknadsarbete, framför allt i jämförelse med länder där familjen spelar betydligt större roll än vad den gör här.

Det demografiska hotet mot välfärdsstaten, beskrivs ibland som en annalkande katastrof, men det tror jag alltså inte att det är.

Även när det gäller idén om globaliseringen som hot mot välfärdsstaten finns det också anledning att säga några ord. De hotfulla mekanismer som målats upp är lätta att beskriva: Dels gör allt rörligare skattebaser att det blir svårare för enskilda länder att avvika med högre

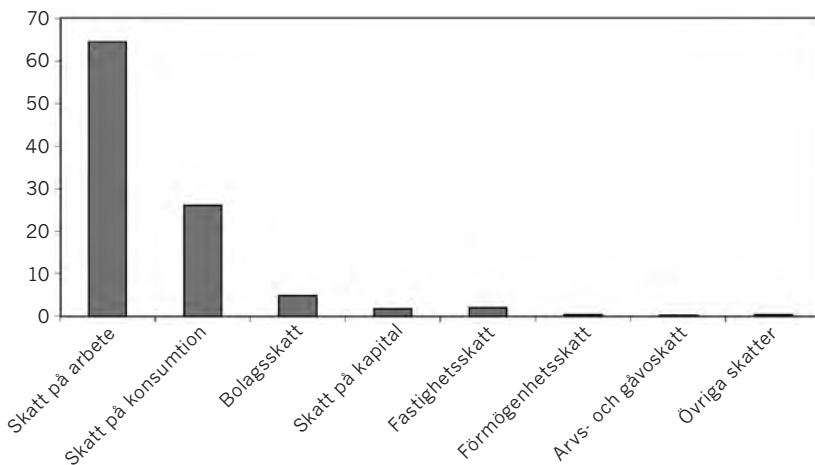
Figur 2. Andel av befolkningen i åldern 25–64 år + prognosticerad andel av 65–74-åringar som arbetar.

skattesatser. Till detta kommer trenden att andra länder – ofta pekas Kina ut i kraft av sin enorma storlek – i allt större utsträckning kommer att göra samma saker som vi tidigare gjort i Sverige, och kommer att konkurrera på samma marknader. Sverige riskerar att bli förlorare i det som ofta kallas den globala konkurrensen, som om det vore en tävling.

Först de rörliga skattebaserna: Det är korrekt att globaliseringen och den tekniska utvecklingen gjort det möjligt att snabbt flytta stora mängder kapital över gränserna. Även större företag kan någorlunda lätt flytta åtminstone sina huvudkontor. Dessa tendenser har dock aldrig varit något betydande hot mot välfärdsstatens finansiering av det enkla skälet att skatt på kapital eller ens bolagsskatt aldrig varit en särskilt betydelsefull intäktskälla för den offentliga sektorn (se figur 3). Välfärdsstaten finansieras av skatt på arbete (kommunal inkomstskatt och arbetsgivaravgifter) och konsumtion (moms). Arbetskraften är alltså jämt orörlig, förmodligen av det enkla skälet att många trots allt gillar Sverige och ogärna flyttar någon annanstans för att få lägre skatt. Vad vi vet tycks detta också gälla högutbildade, även om dessa tycks bli lite mer flyttbenägna än andra.

Figur 3. Olika skatters andel av totala skatteintäkter 2004 (procent).

Slutligen något om hotet från billig arbetskraft i andra länder och den globala konkurrensen i allmänhet. Nyare forskning pekar på att ekonomisk öppenhet och frihandel inte är det hot mot välfärdsstaten man tidigare befarade. Snarare är ekonomisk öppenhet något som på många sätt gör det lättare för högskattestater att ha en god ekonomisk utveckling trots höga skatter och ambitiösa sociala skyddsnet. Tack vare frihandel kan vi i Sverige köpa produkter som tillverkats billigt i länder där löner och skatter är långt under svenska nivåer. Och tack vare frihandel kan vi specialisera oss på kunskapsintensiv produktion som sedan kan exporteras till resten av världen. Förutsatt att denna export är någorlunda kvalitativ och unik kan vi ta bra betalt, och på så sätt vältra över en del av de höga skatterna på utländska köpare av svensk export.¹²

Enkelt uttryckt: Ekonomisk öppenhet gör det möjligt för välfärdsstater att specialisera sig på sådant som går att räkna hem trots höga löner och höga skatter.

Ett annat problem eller utmaning för välfärdsstaten som också ofta nämns, är ökad efterfrågan på tjänster och ibland även på fritid. Bakgrunden är att när vi blir rikare vill vi lägga en allt större andel av vår inkomst på konsumtion av exempelvis sjukvård och utbildning. Höginkomsttagare kommer därför att efterfråga mer än vad som ingår i det offentligt finansierade utbudet, vilket riskerar leda till ökat missnöje med välfärdsstaten. Om vi blir rikare samtidigt som inkomstspridningen ökar, vilket varit fallet de senaste 20–30 åren, blir diskrepansen ännu större.

Ibland späs problembilden på med resonemang om produktivitetens utvecklingen inom välfärdstjänster jämfört med annan produktion. Medan en industriarbetare gör oerhört mycket mer per arbetad timma idag än för 20 år sedan, tar det lika lång tid att mata en gamling eller lägga om ett sår.

---

12. Iversen (2005), Epifani och Gancia (2009).

Fenomenet kallas ibland Baumols sjuka, och alla som hör förklaringen inser nog att detta är ett reellt fenomen, men också att det knappast gäller generellt i offentlig tjänsteproduktion. Tvärtom har det skett enorma produktivetsförbättringar inom vård och omsorg: titthålskirurgi och användandet av tekniska hjälpmedel inom äldreomsorgen är bara två exempel.

Däremot tycks det vara så att produktivetsförbättringar i denna sektor sällan leder till besparingar, ty vi vill genast utnyttja dem till att ha mer av tjänsten i fråga. När det blir möjligt att behandla fler åkommor snabbare och effektivare, vill vi att det ska ske – för alla. Vi nöjer oss inte med att hålla vårdkvaliteten konstant på 1980 års och använda besparingarna till att konsumera mer av något annat. Ny teknik inom sjukvården sänker förvisso kostnaden per behandling men möjliggör samtidigt behandling av fler fall. Följden blir att de totala kostnaderna ökar trots den ökade produktiviteten.¹³

Här finns därför också ett hot mot välfärdsstaten, i form av en diskrepans mellan medborganas förväntningar och vad som är ekonomiskt och praktiskt möjligt. På frågan om man anser att den offentliga sjukvården ska erbjuda bästa möjliga vård oavsett kostnad, svarar 59 procent av medborgarna ja, men det gör bara 12 procent av läkarna.¹⁴ Läkarna har naturligtvis sett på nära håll att det finns en hel del som numera är tekniskt möjligt inom vården men bara till enorma kostnader. Det rimliga då är att prioritera, och det är något vårdpersonal länge tvingats göra trots politiska målsättningar om att alla ska ha det bästa hela tiden.

Jag har nu nyanserat de vanligaste skräckscenarierna för välfärdsstaten en del. Givet dessa modifieringar, ska det understrykas att den analys som framför allt nationalekonomer gjorde av de svenska problemen i allt väsentligt var korrekt. Det gäller exempelvis följande:

---

13. Sveriges Kommuner och Landsting (2005)

14. Rosén och Karlberg (2002).

- Bristen på brukarinflytande och valfrihet inom den offentliga sektorn
- Hur bristande konkurrens gav bristande produktutveckling och produktivhetsproblem
- De olyckliga effekterna av synnerligen höga marginalsatser på dels arbetsutbudet, dels på graden av skatteplanering exempelvis genom att starta någon form av bolag och hålla pengarna inom bolaget.
- Den makroekonomiska politik som gång på gång lindrade allvarliga kostnadsproblem och bristande konkurrenskraft med devalveringar och subventioner.

Alla dessa problem finns beskrivna i flera olika böcker och artiklar. En av mina favoriter är Assar Lindbecks *Det svenska experimentet*.¹⁵

Förhoppningsvis har jag nu gett en någorlunda nyanserad bild av välfärdsstatens utmaningar som de faktiskt såg ut. Många kvarstår ju i stor utsträckning inför framtiden. Men innan jag kommer till framtiden, ska jag beröra tre områden:

Hur hanterade Sverige utmaningarna och problemen? Vad är det som faktiskt har hänt sedan 1980?

Hur kunde förändringarna ske i vad som de facto var blocköverskridande politisk enighet?

Vilka konsekvenser har utvecklingen fått när det gäller ekonomisk utveckling, ojämlikhet och stödet för välfärdsstaten?

5. Vad har hänt?

Det finns många sätt att beskriva förändringarna i Sverige från 1980 och idag. Ett sätt är att helt enkelt lista alla större reformer när det gäller ekonomi och välfärd. En sådan lista finns i min bok *Den kapitalistiska välfärdsstaten*. Man kan också göra anekdotiska nedslag i hur det fungerade då, och fundera på hur annorlunda mycket är idag.

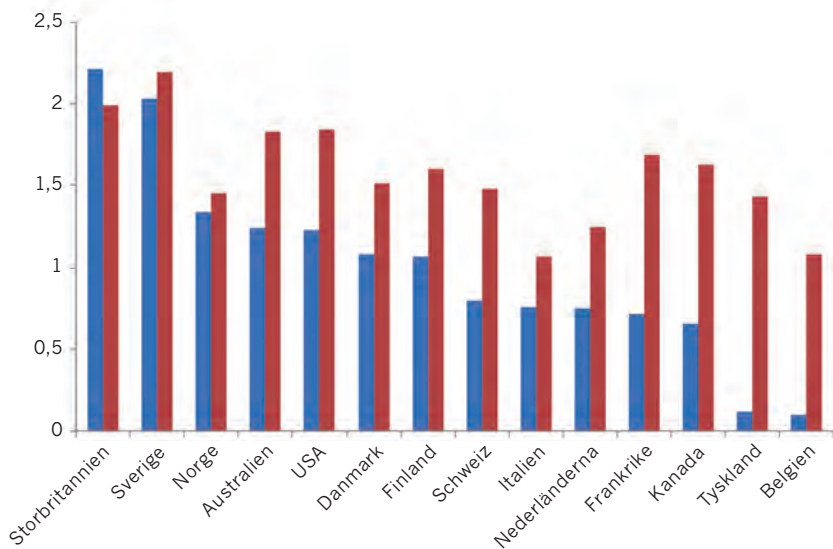
15. Lindbeck (1998).

Hur telefonerna var av grå bakelit och tillhörde staten. Hur det var olagligt att koppla in telefonsvarare som inte vad televerkets egna. Hur man fick be om tillstånd för att föra valuta ut ur landet. Hur det var att beställa taxi innan avregleringen. Läget fångas ganska väl i begreppet DDR-Sverige. Det är ju egentligen ett absurt begrepp med tanke på situationen på andra sidan järnridån, och begreppet började ju också som ett skämt, men det slog uppenbarligen an något hos många svenskar som varit med om förändringen.

Det som hänt är att Sverige ökat graden av konkurrens, valfrihet och ekonomisk öppenhet gentemot omvärlden på en rad områden. Ett sätt att illustrera detta är genom att använda något av de index som konstruerats för att kvantifiera olika aspekter av politik och institutioner, exempelvis Fraser-institutets mått på ekonomisk frihet och KOF-institutets globaliseringsindex (se figur 4).

Ett skäl till att många trodde att det skulle vara svårt att öka graden av ekonomisk frihet kraftigt i Sverige, var att man satte likhet mellan

Figur 4. Ökning av ekonomisk frihet (blå) och globalisering (röd) mellan 1970 och 2000.

ökad ekonomisk frihet och minskad offentlig sektor. Historien ger oss på den här punkten två lärdomar. Å ena sidan går det att öka graden av ekonomisk frihet rejält utan att minska den offentliga sektorn särskilt mycket. Å andra sidan gick det också att minska den offentliga sektorn.

6. Hur var det möjligt?

Hur lyckades Sverige med detta? Det är en fråga som ställs inte minst i många av de länder som idag skulle behöva göra något liknande. Låt mig först framhålla att det naturligtvis är en tokig ansats att söka en eller ens några enstaka förklaringar till varför skeende X inträffade åtminstone när det gäller samhällsvetenskap och historia. Det finns mycket sällan en eller ens ett par identifierbara orsaker. Mycket händer av tillfälligheter, andra beror på enstaka personer och deras personkemi.

Men låt mig peka på en samhällsinstitution som många andra förbiset och som faktiskt är möjlig, både för oss själva och för andra länder att dra lärdom av: Det svenska utredningsväsendet. Jag har beskrivit detta i en artikel tillsammans med statsvetaren Gissur Erlingsson.¹⁶

För många reformer (dock inte alla, jag ska återkomma till det) som liberaliserade Sverige, finns en offentlig utredning som tillsattes i god tid före reformen och i regel inte hade direktiv som var så snäva att det var uppenbart vad den förväntades komma fram till. Utredningarna hade i regel gott om tid och det fanns ett betydande inflytande från forskningsvärlden. På så sätt kunde politiska stridsfrågor delas upp i sådant som rörde genuina värderingsskillnader och sådant som främst rörde verklighetsbeskrivningen. Om skillnaden främst ligger i beskrivningen av hur verkligheten är beskaffad kan en rejäl genomlysning av sakernas natur underlätta det politiska samtalet ordentligt.

---

16. Bergh och Erlingsson (2009).

Så konstaterade exempelvis offentliga utredningar att kredit- och valutaregleringarna som fanns i dåtidens Sverige hade blivit näst intill verkningslösa eftersom de i praktiken kunde kringgås, i varje fall av storföretagen. När denna beskrivning av hur verkligheten faktiskt ser ut spritt sig till flera politiska läger blev det lättare att enas om vad som borde göras.

På liknande sätt fanns en utredning som utredde förändringar i det gamla ATP-systemet för pensioner. Den landade i att förändringar var otillräckliga och att ett nytt pensionssystem behövdes. En ny utredning tillsattes för att skissa på ett sådan. I många länder skulle en bred parlamentarisk utredning för att bygga ett helt nytt pensionssystem vara liktydigt med att begrava frågan på tryggt avstånd från den politiska implementeringsfasen. Så icke i Sverige. Sex år senare kunde en grupp socialförsöringsnördar med illa dold entusiasm presentera grundprinciperna för ett pensionssystem som bygger på livsinkomsten och automatiskt parerar utbetalningarna för demografiska förändringar och gasar och bromsar beroende på den ekonomiska utvecklingen. Pensionssystemet ska för övrigt också räknas till de svenska exportframgångarna även om vi inte patenterat det.

Listan kan göras lång: 1987 kom ett antal utredningar om olika aspekter av skattesystemet, som i sin tur låg till grund för 1990 års skattereform, vars konturer skymtar i skattesystemet än idag. Regeringen Bildt gjorde vad som beskrevs som en rivstart med privatiseringar, utförsäljningar och avregleringar – men mycket av detta var redan berett och utrett av den så kallade kanslihusögern under tidigare socialdemokratiska regeringar.

Det finns emellertid undantag. Vissa reformer genomfördes snabbt och med mindre utredande. En sådan var skolpengen, som dessutom kom snabbt efter skolans decentralisering (som dock var utredd, och intressant nog var tänkt att öka möjligheterna att få en likvärdig skola över landet).

7. Vilka blev konsekvenserna?

Ofta när jag föreläser om förändringen av Sverige, dyker frågan upp: Var verkligen alla dessa reformer bra? Svaret beror såklart på vem man frågar, men jag har svårt att tänka mig någon som gillar precis allt som gjordes. Som jag ser det kan vi vara tämligen säkra på tre övergripande konsekvenser av reformerna.

Den första är att Sveriges långsiktiga ekonomiska utveckling främjades. Sedan 1995 har det tillväxtmässigt gått bra för Sverige. Den första tiden efter en kraftig tillbakagång är det lätt att uppvisa höga tillväxttal, eftersom ekonomin har massor av ledig kapacitet. Men även lång efter 1990-talskrisen uppvisade Sverige ihållande tillväxt, och det gäller även om de senaste åren med finanskris räknas in. I boken *Varför går det bra för Sverige?* gör jag och Magnus Henrekson en genomgång av tillväxtforskningen och konstaterar att en hel del av de reformer som Sverige genomförde är sådana som teoretiskt borde främja tillväxten och i många fall även empiriskt har visat sig främja tillväxten.¹⁷ Det finns alltså inget paradoxalt eller svårförklarat med den goda ekonomiska utvecklingen i Sverige – trots att Sverige har liknats vid en humla som egentligen inte kan flyga.¹⁸

En andra följd av reformerna är också ganska tydlig från empirisk forskning: Många av reformerna har bidragit till ökad inkomstspridning inom landet. Avregleringarna och den ökade ekonomiska öppenheten förklarar således en del av den ökade inkomstspridningen i Sverige sedan 1980.¹⁹

Den tredje och kanske mest intressanta konsekvensen av reformerna är också den som är svårast att belägga, nämligen hur de påverkat stödet för välfärdsstaten. Bland de som gillar välfärdsstaten har det funnits en oro för att reformer av den typ som Sverige genomfört, i synnerhet

---

17. Bergh och Henrekson (2012).

18. Thakur et al. (2003).

19. Bergh och Nilsson (2010).

sådana som släpper in valfrihet och marknadstänkande i den offentliga sektorn, ska bana vägen för ytterligare liberaliseringar och privatiseringar genom att påverka människors stöd för den skattefinansierade välfärden.

I själva verket finns inget som tyder på att detta skett. I enkätundersökningar är stödet för den skattefinansierade välfärden konstant eller ökande i samtliga samhällsskikt.²⁰ Det gäller även om man studerar hur folk röstar i val. Min tolkning är att de många reformerna snarare är förklaringen till det bibehållet starka stödet för välfärdsstaten. Gör tankeexperimentet att Sverige hade behållit valutaregleringen, taximonopolet och inte genomfört några valfrihetsreformer när det gäller skola, barnomsorg och äldreomsorg, allt finansierat med 1980-års marginalskatter på 70 till 80 procent. Vad skulle hänt med stödet för välfärdsstaten och viljan att betala skatt?

Vi vet att när människor betalar för viss service över skattosedeln och sedan känner sig tvingade att köpa motsvarande service en gång till på marknaden för att få det som önskas, minskar viljan att betala skatt.²¹ Många av reformerna i Sverige kan förstås som en gradvis anpassning av välfärdsstaten för att förhindra att den övre medelklassen vänder välfärdsstaten ryggen. Valfrihetsreformerna, sänkta marginalskatter, avskaffad förmögenhetsskatt eller för den delen maxtaxan i barnomsorgen är bara några exempel på reformer som gör paketet av skatter och förmåner mer attraktivt för de väljare vars skattesolidaritet är nödvändig för en politiskt stabil generell välfärdsstat.

Ibland kunde det röra sig om undantag i skattesystemet, som expertskatten eller ett undantag i förmögenhetsskatten för några få med synnerligen stora innehav. Nyckeln till att förstå stödet för välfärdsstaten ligger i att för många är vad de får för skattepengarna tillräckligt likt vad de skulle köpa om de själva hade fått välja. Till stor del beror detta numera på att man faktiskt själv får välja.

---

20. Svallfors (2011).

21. Hall och Preston (1998).

Detta synsätt ger perspektiv på frågan om vilka som gynnas av reformerna, och kan också hjälpa till att förklara varför många av reformerna även stöddes av socialdemokraterna: Om alternativet var ökat skattemissnöje och ett mer drastiskt systemskifte var den gradvisa anpassningen av välfärdsstaten det bästa alternativet även för den som sätter mycket stor vikt på jämlik fördelning.

8. Framtiden

Vi har nu en tankeram för att förstå vad som hände och hur det kunde ske. Många delar av de svenska ekonomisk-politiska institutionerna och regelverken på 1970- och 1980-talet blev allt mer kostsamma, dels i form av försämrad ekonomisk utveckling, dels i form av politiskt stöd för hela idén om en generell välfärdsstat. Bland annat med hjälp av utredningsväsendet och en intim koppling mellan samhällsvetenskap och politik identifierade problemen och kunde ofta hanteras i konsensus.

Fortsatt höga skatter

Först något om skatterna och storleken på välfärdsstaten över lag. Jämfört med toppen 1990 har Sverige sänkt den totala skattekvoten betydligt. Då var skattena 53 procent enligt OECD-statistik och ännu högre enligt inhemsk svensk statistik. Idag är de 45–46 procent av BNP. Detta kan ses som en fallande trend som pågått i 20 år, men det kan också beskrivas som att de totala skatterna legat runt 50 procent de senaste 40 åren. Jag tror den senare av dessa två kommer att visa sig vara den bästa beskrivningen och jag tror således inte att den totala skattekvoten kommer att falla särskilt mer. Skälet är att den demografiska utvecklingen från idag fram till 2030 kommer att innebära ökande behov inom den offentligt finansierade vården och äldreomsorgen. Dessa behov skulle naturligtvis kunna finansieras helt privat, men mycket talar för att detta till stor del kommer att kosta skattemedel: Det är så vi gjort hittills, det

är vad de gamla förväntar sig, det är vad deras barn är inställda på, det syns i väljarnas stöd för den skattefinansierade välfärden och det syns i vad de politiska partierna står för.

Topping up

Den privata finansieringen av åldrandet kommer troligen också att öka. Det pågår en diskussion om hur stort det så kallade finansieringsgapet är och hur mycket pengar som behöver skjutas till. Vissa menar att det är enormt och att kommunalskatterna behöver chockhöjas om inget görs, andra menar att detta är rena skräckpropagandan. Jag menar dock att den privata finansieringen kommer att öka inte som något nödvändigt ont som tvingas fram av demografin, utan som en effekt av att folk vill och har råd att betala, och politiker blir impopulära om de hindrar folk som har råd att lägga sina pengar på sådant de efterfrågar.

Fenomenet brukar kallas *topping-up* och innebär att människor själva ur egen ficka kan betala för mer än vad som ingår i det skattefinansierade paketet. Det centrala är att det just läggs till, så att människor inte känner att de behöver betala två gånger. Vi har länge haft topping-up när det gäller flera socialförsäkringar, men främst i form av avtalsförsäkringar och tjänstepension, avtalade mellan arbetsmarknadens parter. Här finns en spänning då den svenska korporativitiska lösning är ett mellanting mellan statlig lösning och marknadslösning: Eftersom utformningen varierar på kollektivavtalsnivå, saknas välfärdsstatens enhetlighet och omfördelning. Samtidigt är det ingen marknadslösning, individen har inte själv letat reda upp lösningen och hon kan inte ta sina pengar och flytta dem hur hon vill.

Om Sverige tillämpar samma förändringsstrategi i framtiden som hittills kommer vi att få mer av topping-up i form av att marknadslösningar växer fram som tilläggstjänster till basutbudet. Detta har länge redan skett i och med att företag som driver äldreomsorg på entreprenad också kan sälja andra tjänster till de boende. Den politiska debatten släpar stundom efter, då man kan höra politiker varna för en utveckling

där de som har råd kan få bättre service som att duscha oftare och portvin till maten. Så här fungerar det naturligtvis redan i dag, och det vore för övrigt konstigt om de inkomstskillnader och preferensskillnader som finns inte också speglas i skillnader i konsumtion. Ogillar man stora skillnader, vilket de flesta i Sverige gör, är det en god idé att verka för små inkomstskillnader generellt. Dessutom är det en god idé att se till att skattefinansingen täcker merparten av den konsumtion där vi är mest bekymrade över konsumtionsskillnader. Däremot är det knappast vare sig politiskt eller praktiskt möjligt att i någon större utsträckning hindra människor från att lägga sina pengar på sådan det efterfrågar.

Låt mig ta ett exempel: Delvis som en effekt av skattereduktionen för hushållsnära tjänster har marknaden för städtjänster växt och utvecklats en hel del på senare tid. Många av köparna är äldre. Samtidigt är städning en av de tjänster som äldre kan få via den kommunala hemtjänsten. Uppenbarligen känner många äldre att vad som ingår i välfärdsstaten inte svarar mot deras behov, och så löses det hela marknadsvägen. Samtidigt är den kommunala personalen sällan professionella städare, deras komparativa fördel är omvårdnad. Här finns således vinster att göra genom att låta både marknad och välfärdstat göra vad de gör bäst – och det kommer sannolikt att vara en annorlunda mix än vad det traditionellt sett varit i Sverige.

Ökad avgiftsfinansiering

En annan variant på *topping up* är att tillåta eller införa ökad avgiftsfinansiering av olika delar av välfärdsstaten. Som redan nämnts vill människor ofta lägga mer pengar på utbildning när de blir rikare, och framför allt den högre utbildningen är ett område där extra resurser skulle kunna ge betydande kvalitetshöjningar om de används rätt. Bakgrunden är åter att allt fler blir allt rikare och därför kommer att vilja lägga mer pengar på den högre utbildningen. I viss utsträckning löses det idag genom utlandsstudier, men redan idag önskar många svenska lärosäten att möjligheten finns.

Avgifter har nyligen införts för utländska studenter och det är ingen orimlig tanke att svenska universitet och högskolor tillåts ta terminsavgifter upp till en viss nivå samtidigt som studiemedelssystemet utvidgas med en möjlighet att ta lån till avgiften.

Sänkt skatt på arbete, höjd skatt på miljöförstöring och konsumtion

En ungefär oförändrad skattekvot hindrar naturligtvis inte stora förändringar i hur skatterna tas ut. Sverige präglas idag kraftigt av att vara ett land med höga skatteklar på arbete. Att anställa en annan människa vitt är dyrt, och det beror både på löner, skatter och arbetsgivaravgifter. Det märks: arbetsintensiva sektorer är mindre i Sverige, de är dyra eller underbemannade och ofta både och. Tidsanvändningsstudier visar att svenskar inte arbetar mindre än amerikaner, vi arbetar mindre på den formella marknaden och mer obetalt i hemmet.

Sverige har emellertid en historia av att då och då genomföra stora och genomgripande förändringar av skattesystemet. Poängen brukar vara att behålla nivån på det totala skatteuttaget men ta ut skatterna på ett effektivare sätt. Både i början av 1980-talet och runt 1990 genomfördes långtgående förändringar på temat bredare skattebaser, färre undantag och lägre marginalskatter på arbete.

Reformer som förenklar strukturen är nästan alltid angelägna eftersom skattesystem mår bra av att vara genomskinliga. För Sveriges del tror jag effekten av höga skatteklar i allmänhet börjar leta sig in i mångas medvetande. Jobbskatteavdragen har sänkt skatteklilen markant för låga och medelhöga inkomster, och socialdemokraterna har varit mycket tydliga med att dessa sänkningar ska få vara kvar. Därmed har referenspunkten för inkomstskatten flyttats rejält. Samtidigt kommer skattelättnaderna för hushållsnära tjänster att visa hur snabbt ett helt marknadssegment kan reagera på de politiska förutsättningarna. Detta hör utan tvekan till en av de reformer som genomförs av en borgerlig regering under protester från socialdemokraterna men som

är politiskt mycket svår att avskaffa eftersom reformen hunnit skapa tillräckligt många nöjda användare samtidigt som det blir svårt för reformens motståndare att visa på någon som tar skada.

Mer troligt är att reformen kommer att behöva justeras och utvidgas eftersom gränsdragningsproblemen med den typen av särlösningar är betydande: Jag kan få skattereduktion för att få bort bakterier i köket men inte för att få bort virus i datorn. Om vi har RUT och ROT, borde vi inte ha RIT, ett avdrag för IT-tjänster i hemmet? Innan detta urartar i lobbyisternas julafton bör man såklart undersöka om systemet kan göras mer generellt, kanske genom att låta avdraget gälla upp till ett visst belopp när helst en människa vill anställa en annan människa med redan beskattade pengar. Ett förslag i den riktningen har för övrigt redan lanserats i debatten – av socialdemokraten Luciano Astudillo.²²

Så om vi ska fortsätta att sänka skattekillen på arbete men ändå behålla höga skatteintäkter, vad ska vi beskatta i framtiden? Som jag ser det finns svaret i forskningen: Konsumtion och miljöförstöring. Medan effekterna av höga skattekillar på arbete är välutredda, visar samma studier ofta att konsumtionsskatter är mindre skadliga. Dessutom är miljöskatter alltså ett smart sätt att med politiska styrmedel främja miljövänlighet utan att detaljstyra.

För Sveriges del måste konstateras att effekterna av den sänkta livsmedelsmomsen, bokmomsen och restaurangmomsen knappast är vare sig samhällsekonomiskt eller fördelningspolitiskt träffsäkra. Dessutom orsakar varje selektiv momssänkning en rad gränsdragningsproblem som snabbt används som argument för ytterligare momssänkningar. Huvudskälet är dock att de selektiva sänkningarna orsakar betydande skattebortfall jämfört med en enhetlig momssats.

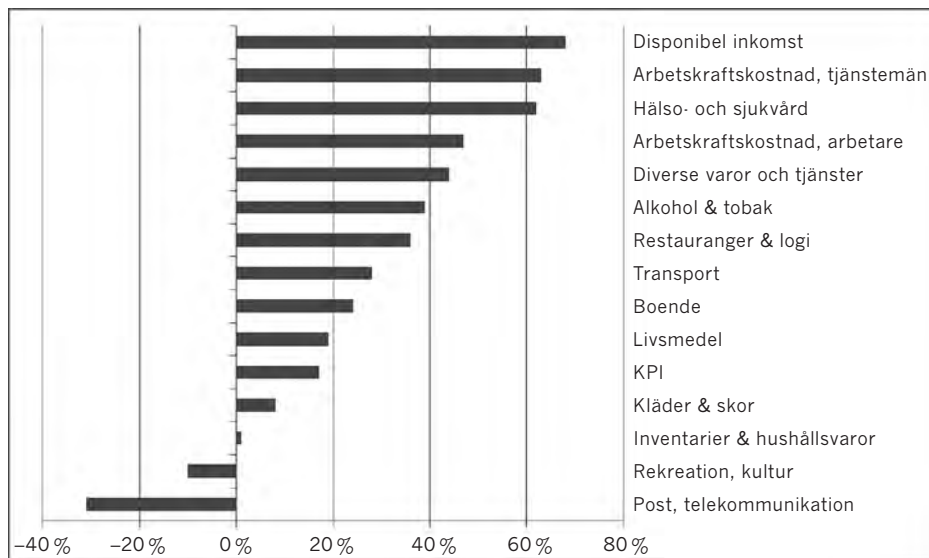
Nu invänder kanske någon att höjd moms gör att saker och ting blir dyrare. Det är helt riktigt. Men man bör betänka att det mesta blivit betydligt billigare de senaste 20 åren, beroende på teknisk utveckling,

---

22. DN-debatt, 12-01-08

ökad konkurrens och frihandel. Figur 5 visar utvecklingen av disponibla inkomster, arbetskraftskostnader och priser under åren 1996–2008. Vi ser att disponibla inkomster ökat rejält och betydligt mer än KPI. Vi har fått mer köpkraft. Men KPI är ett genomsnitt som döljer mycket stor variation mellan olika varugrupper. Vår köpkraft när det gäller kläder, skor, dammsugare, TV-apparater, telefoni och en mängd annat inom rekreation, kultur och inventarier har ökat mycket mer än KPI i allmänhet. Höjd moms och sänkt skatt på arbete är ett sätt att använda de vinster som dessa tre skapar till något mer än billiga prylar.

Figur 5. Utveckling av disponibla inkomster, arbetskraftskostnader och priser 1996–2008. Procent.²³

När jag inför denna föreläsning gick igenom saker jag skrivit tidigare kunde jag notera att jag redan 2005 gjorde två prognoser rörande skattpolitiken: Den första var att förmögenhetsskatten skulle avskaffas,

23. Källa: SCB och egna beräkningar.

helt analogt med hur insikten om att valutaregleringen spelat ut sin roll genom att den kunde kringgås. Så har nu också skett. Jag spådde dock också att fastighetsskatten skulle höjas. Här fick jag inte lika rätt, men notera gärna att den kommunala fastighetsavgift som ersatt fastighetsskatten gav 28 miljarder 2011, dvs. nästan lika mycket som fastighetsskatten en gång gjorde.

Resonemangen om rörliga och orörliga skattebaser är i grunden inte särskilt avancerade: En stat som har ambitionen att ta in uppemot 50 procent av nationalinkomsten i skatt kan inte förlita sig på skattebaser som lätt kan skatteplaneras bort, flytta utomlands eller som är väldigt konjunkturkänsliga. 2002 år skattebasutredning lade för övrigt två förslag mot bakgrund av detta resonemang: ett var att förmögenhets-skatten skulle avskaffas, ett annat var att matmomsen skulle återgå till normalnivå.²⁴

Socialförsäkringsflexibilitet

Även inom socialförsäkringarna är det möjligt att öka valfrihet och mångfald så att människor blir mer nöjda med det offentliga utbudet. En inkomstbortfallsförsäkring kan variera i flera dimensioner, och till stor del är det en smakfråga vilken utformning som är bäst. Vissa föredrar en billig försäkring med större självrisk, andra betalar gärna mer för att få bättre skydd. Självriskan kan dessutom se ut på olika sätt: En variant är karensdagar, en annan variant är lägre ersättningsnivå. Vidare finns den dimensionen att försäkringsgivaren i varierande utsträckning kan ge dig tips om hur du minskar risken.

I vissa av dessa dimensioner är det svårt att tillåta valfrihet. Om det blir valfritt att alls ha en försäkring är det inte bara smaken som avgör vilka som kommer att välja att inte skaffa någon försäkring alls. Tvånget att vara med är inte bara från vissa utgångspunkter normativt önskvärt eftersom det omfördelar från lågriskgrupper till högriskgrup-

---

24. SOU 2002:47.

per, det möjliggör också ett effektivt tillhandahållande av försäkringarna eftersom man inte behöver lägga resurser på att identifiera och prissätta olika grupper risker.

Detta argument, som bygger på den ekonomiska försäkringsteorins begrepp *adverse selection*, är välkänt och framförs ofta av försäkringskassans företrädare. Men det faktum att det finns goda argument för obligatoriska socialförsäkringar med inkomstbortfallsprincipen, utesluter inte att det kan finnas fördelar i ökade inslag av valfrihet och marknadstänkande.

Man kan exempelvis tänka sig att sjukpenningförsäkringen förses med valfrihet mellan olika kostnadsmässigt ekvivalenta kombinationer av karensdagar och ersättningsnivåer. Eftersom alla fortsatt måste vara försäkrade skulle sådan valfrihet inte ha några uppenbara negativa konsekvenser, samtidigt som det blir lättare för människor att välja den utformning de föredrar bäst. En svensk studie har faktiskt visat att människor skulle välja olika i just den här situationen, vilket tyder på att denna reform skulle öka nöjdheten med välfärdsstaten utan att göra den särskilt mycket dyrare.²⁵ En annan variant är att låta folk välja mellan två olika sätt att skapa arbetsincitament: Ett är att villkora ersättning på deltagande i olika aktiveringsåtgärder, jobbsökande, rehabiliteringsprogram – det varierar beroende på förmån. Ett annat sätt är att ersättningen kommer med mindre villkor och krav – men i gengäld är mindre generös och trappas av med tydliga tidsintervall och efter viss tid är ovillkorligen är slut. Det är svårt att säga vilken av dessa metoder som är bäst. Så varför då inte utforma två olika kontrakt och låta folk välja?

När man väl börjat tänka i dessa banor inser man att det finns en hel del som socialförsäkringar skulle kunna lära sig från hur marknadsförsäkringar är utformade: Genom bonusar och premierabatter skapas där incitament för förebyggande åtgärder. I socialförsäkringen är prob-

---

25. Rikner (2002).

lemet att vinsten spä ut på hela det nationella socialförsäkringskollektivet och kostnaden för de preventiva åtgärderna faller på den anställde och dennes arbetsgivare.

De krav som finns i socialförsäkringarna kommer intressant nog efter att skadan skett: Ersättningen villkoras på att individen är aktivt arbetsökande, rehabiliteras, söker jobb i bredare geografiska och branskmässiga områden – och så vidare. Men man skulle naturligtvis kunna villkora försäkringens generositet på sådant som minskar risken att skadan inträffar, såsom sjukgymnastik för att undvika förslitningsskador, kompetenshöjningar som ökar anställningsbarheten om arbetslöshet skulle inträffa.

9. Avslutning

Jag vet naturligtvis inte exakt hur man borde utforma framtidens sjukförsäkring eller vad som kommer att ingå i nästa skattereform. Jag har dock försökt att skissa dessa framtida reformriktningar på basis av hur Sverige hittills lyckats över mångas förväntan rörande hur man reformerar välfärdsstaten. Kan man på mindre än ett decennium konstruera, enas om och införa ett helt nytt pensionssystem, kan man göra en hel del mer.

En stor tillgång för Sverige i detta är de tjänstemän som sitter på verk, myndigheter och departement, det offentliga utredningsväsendet och den koppling mellan samhällsvetenskaplig forskning och politisk praktik som länge funnits i Sverige.²⁶

Här finns dock anledning att avsluta med en liten varningslampa. Bland andra Riksrevisionen (2004) har pekat på en problematisk trend i utredningsväsendet: Offentliga utredningar är oftare enmansutredningar, har haft ont om tid och saknat forskningskontakter. Samtidigt

---

26. Förutom Bergh och Erlingsson (2009), se även Anton (1969).

vet jag att deltagande i en svensk offentlig utredning inte är särskilt meriterande eller statusfrämjande för en verksam samhällsvetare, och ekonomiskt är det oftast en ren förlustaffär. Det är nog inte bara bland nationalekonomer som jakten på vetenskapliga topp-publicationer är sådan att svenska utredningsuppdrag får svårt att stå sig i konkurrensen.

Jag har tagit mig friheten att skissa framtidens välfärdsstat med grov pensel. Förändringarna innebär att välfärdsstaten i större utsträckning kommer att gynna de grupper inom medelklassen som annars skulle vända välfärdsstaten ryggen. Förutom de valfrihetsreformer som till stora delar redan införts, kommer detta att leda till större möjligheter att komplettera skattefinansiering med privat finansiering. Framtidens välfärdsstat kommer att präglas av bland annat mindre vertikal inkomstfördelning, större individanpassning och flexibilitet, ökad mångfald i organisation och utbud av tjänster och ökad avgiftsfinansiering, även på områden som hittills varit avgiftsfria såsom högre utbildning.

Jag inledde med att beskriva hur man för 20 år sedan siade om den svenska välfärdsstatens undergång. Jag vill avsluta genom att understryka det uppenbara, nämligen att jag är väldigt glad att jag genom denna föreläsning fått möjlighet att själv sia om framtiden. Jag hoppas att jag varit tillräckligt konkret för att det ska vara intressant att om 20 år återvända till vad jag sade idag. Ordnade efter fallande sannolikhet är det min gissning att Ohlininstitutet, en framgångsrik svensk välfärdsstat och jag själv samtliga finns kvar då.

Referenslista

- Andersen, Torben M. 2008. »The Scandinavian model – prospects and challenges.« *International Tax and Public Finance* 15:45–66.
- Anton, Thomas J. 1969. »Policy-Making and Political Culture in Sweden.« *Scandinavian Political Studies* 4:88–102.
- Bergh, Andreas. 2004. »The Universal Welfare State: Theory and the Case of Sweden.« *Political Studies* 52:745–766.
- Bergh, Andreas. 2009. *Den kapitalistiska välfärdsstaten*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Bergh, Andreas. 2010. »Towards a New Swedish Model?« Sid. 109–118 i *Population Ageing - A Threat to the Welfare State?*, T. Bengtsson (red.): Springer.
- Bergh, Andreas och Gissur Ó Erlingsson. 2009. »Liberalization without Retrenchment: Understanding the Consensus on Swedish Welfare State Reforms.« *Scandinavian Political Studies* 32:71–94.
- Bergh, Andreas och Magnus Henrekson. 2012. *Varför går det bra för Sverige?* Stockholm: Fores + Ivrig förlag.
- Bergh, Andreas och Therese Nilsson. 2010. »Do liberalization and globalization increase income inequality?« *European Journal of Political Economy* 26:488–505.
- Borg, Anders. 1992. *Generell välfärdspolitik – bara magiska ord?* Stockholm: City University Press.
- Cox, Robert 2004. »The Path-dependency of an Idea: Why Scandinavian Welfare States Remain Distinct.« *Social Policy and Administration* 38:204–219.
- Epifani, Paolo och Gino Gancia. 2009. »Openness, Government Size and the Terms of Trade.« *Review of Economics Studies* 76:629–668.
- Hall, J och I Preston. 1998. »Public and Private Choice in UK Health Insurance.« *Institute for Fiscal Studies Working Paper Series* W98/19.
- Iversen, Torben. 2005. *Capitalism, Democracy and Welfare*. USA: Cambridge University Press.
- Langby, Elisabeth. 1984. *Vinter i välfärdslandet*. Stockholm: Askelin & Hägglund.

- Lindbeck, Assar. 1998. *Det svenska experimentet*. Kristianstad: SNS förlag.
- Lindbom, Anders. 2001. »Dismantling the Social Democratic Welfare Model? Has the Swedish Welfare State Lost Its Defining Characteristics?« *Scandinavian Political Studies* 24:3:171–193.
- Martin, Hans-Peter och Harald Schumann. 1997. *The global trap: Globalization and the assault on prosperity and democracy*. London, New York: Zed Books.
- Rikner, Klas. 2002. »Sickness Insurance: Design and Behavior.« Lund Economic Studies 103: Dept. of Economics, Lund University.
- Riksrevisionen. 2004. »Förändringar inom kommittéväsendet« *RiR 4002:2*. Riksdagstryck, Stockholm.
- Rosén, Per och Ingvar Karlberg. 2002. »Opinions of Swedish citizens, health-care politicians, administrators and doctors on rationing and health-care financing.« *Health Expectations* 5:148–155.
- Schwartz, Herman 1994. »Small States in Big Trouble: State Reorganization in Australia, Denmark, New Zealand, and Sweden in the 1980s.« *World Politics* 46:527–555.
- Stein, G. 1991. »Saying farewell to welfare: The end of Sweden's Third Way« *Policy* vol. 7:2–5.
- Svallfors, Stefan. 2011. »A bedrock of support? Trends in welfare state attitudes in Sweden, 1981–2010.« *Social policy & administration* 45:806–825.
- Sveriges Kommuner och Landsting. 2005. »Hälso- och sjukvården till 2030 – Om sjukvårdens samlade resursbehov på längre sikt.« ISBN: 91-7164-034-7.
- Thakur, Subhash, Michael Keen, Balázs Horváth och Valerie Cerra. 2003. *Sweden's Welfare State: Can the Bumblebee Keep Flying?* Washington: International Monetary Fund.
- Timonen, Virpi. 2001. »Earning Welfare Citizenship: Welfare State Reform in Finland and Sweden.« Sid. 29–51 i *Welfare States Under Pressure*, P. Taylor-Gooby (red.). London: Sage Publications.

OHLIN institutet

C/O SILC · BASTUGATAN 41 · 118 25 STOCKHOLM
KANSLIET@OHLININSTITUTET.ORG · WWW.OHLININSTITUTET.ORG

ISBN 978-91-979041-5-5